

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра природничих наук з методиками навчання

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 17. Методика проведення екскурсій з біології

Спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Освітня програма «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Інститут психології і педагогіки
психолого-природничий факультет

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма «Методика проведення екскурсій з біології» для студентів II курсу магістратури за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Мова навчання: українська

Розробник: Грицай Н.Б., доктор педагогічних наук, професор кафедри природничих наук з методиками навчання

Робоча програма затвердження на засіданні кафедри природничих наук з методиками навчання

Протокол від «31» серпня 2020 №1

Завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання

(підпис) _____ (проф. Грицай Н.Б.)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету
Протокол від «2» вересня 2020 року № 4

Голова навчально-методичної комісії психолого-природничого факультету

(підпис) _____ (доц. Сяська І.О.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка	Вибіркова	
Модулів – 2	Спеціальність: 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <i>розроблення міні-посібника з методики проведення циклу біологічних екскурсій у певний біогеоценоз або на виробництво</i>		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	Освітній ступінь: магістр	16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	80 год.
		Індивідуальні завдання:	
		9 год.	
		Вид контролю:	
залік	залік		
Передумови для вивчення дисципліни (методика навчання біології та основ здоров'я, інноваційні технології навчання біології та основ здоров'я, позакласна робота з біології та основ здоров'я)			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Екскурсія є формою організації педагогічного процесу, що спрямована на вивчення учнями поза межами школи і під керівництвом учителя явищ та

процесів через безпосереднє їх сприймання. Найважливіше значення екскурсій – це можливість ознайомити учнів з рослинами й тваринами як цілісними живими організмами, з їх розвитком у взаємозв'язку з умовами існування.

Під час екскурсій раніше одержані поняття про окремі організми та явища зливаються в ширше поняття про природу. Безпосереднє спілкування з природою, пізнання її явищ не тільки дають учням конкретні, правильні біологічні поняття, а й мають велике виховне значення.

Проте майбутні вчителі біології недостатньо використовують екскурсію як форму навчання учнів біології.

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Методика проведення екскурсій з біології» – ознайомити майбутніх учителів з методикою проведення біологічних екскурсій та навчити методично правильно їх проводити.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика проведення екскурсій з біології» є: навчити визначати тему і мету екскурсії, вибирати маршрут екскурсії та об'єкти для спостереження, складати конспект екскурсії та інструктивні картки для самостійної роботи учнів, проводити аналіз та самоаналіз екскурсії; ознайомити з історією розвитку екскурсійної справи; поглибити знання з методики навчання біології.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК10. Здатність працювати в команді й вміння виявляти міжособистісну взаємодію.

ЗК11. Здатність реалізовувати стратегію сталого розвитку з метою екологізації суспільної та індивідуальної свідомості.

СК8. Здатність застосовувати сучасні методики та освітні технології в професійній діяльності для забезпечення якості освітнього процесу з біології та основ здоров'я.

СК 9. Здатність організовувати екскурсії, спостереження та експерименти з біології, складати творчі завдання та задачі.

3. Очікувані результати навчання (базуються на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою, та деталізуються)

ПРН 2. Аналізувати передовий педагогічний досвід і впроваджувати у своїй професійній діяльності.

ПРН 3. Застосовувати сучасні методики і технології навчання біології та основ здоров'я в професійній діяльності, зокрема й інформаційні.

ПРН 12. Проектувати урочну, позаурочну та позакласну освітню діяльність із біології та основ здоров'я з наступним застосуванням і аналізом; діагностувати та контролювати навчальні досягнення учнів з цих предметів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: сутність поняття «екскурсія»; історію розвитку і становлення екскурсійної справи; особливості екскурсії як форми організації навчання; принципи екскурсійної справи; типологію екскурсій; етапи проведення екскурсії; методичні підходи до організації екскурсії; правила поведінки у природі; визначати позитивні та негативні сторони традиційної методики проведення екскурсій; формулювати тему і мету екскурсії; розробляти маршрут і план-конспект екскурсії; складати інструктивні картки для самостійної роботи учнів; визначати види рослин і тварин за допомогою карток-визначників; орієнтуватися на місцевості; створювати власні картки-визначники видів рослин і тварин; проводити екскурсії в різні біоценози; виконувати аналіз і самоаналіз екскурсій.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Екскурсія як форма організації навчання з біології

Тема 1. Вступ. Мета і значення дисципліни. Сутність поняття «екскурсія».

Мета і завдання дисципліни. Об'єкт і предмет вивчення. Місце курсу «Методика проведення екскурсій» в системі методичних дисциплін. Значення дисципліни у професійній підготовці майбутніх учителів біології. Зв'язок методики проведення екскурсій з іншими дисциплінами. Визначення екскурсії. Аналіз тлумачення слова «екскурсія» у словниках та науково-педагогічній літературі.

Тема 2. Історія становлення і розвитку екскурсійної справи.

Основні етапи розвитку екскурсійної справи. Перші згадки про екскурсії. Погляди на екскурсії Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці, А. Дістерверга та ін. Метод Любена у методиці природознавства. Праці В. Ф. Зуєва. О. Я. Герд – основоположник методики викладання природознавства як науки. Програма з природознавства Д. Н. Кайгородова. Розквіт екскурсійної справи у 20-ті роки ХХ ст. Внесок В. В. Половцова, І. І. Полянського, Б. Є. Райкова, К. П. Ягодовського, Д. І. Трайтака у формуванні методики проведення біологічних екскурсій. Методика проведення екскурсій у радянські часи. Виробничі екскурсії. Природоохоронна діяльність та екологічне виховання. Відновлення інтересу до екскурсій в Україні на початку ХХ ст. Українські екскурсійники-методисти.

Тема 3. Ознаки біологічної екскурсії та вимоги до її проведення.

Вимоги до проведення екскурсій. Ознаки біологічної екскурсії. Функції екскурсії. Принципи екскурсійної справи. Причини недостатнього використання екскурсій у загальноосвітніх навчальних закладах. Позитивні та негативні риси традиційної методики проведення екскурсій.

Тема 4. Класифікація біологічних екскурсій. Значення екскурсій у навчально-виховному процесі.

Різні підходи до класифікації екскурсій. Класифікація екскурсій за дидактичною метою, тривалістю, кількістю учасників, змістом та обсягом навчального матеріалу, місцем проведення, порою року та ін. Пізнавальне, розвивальне та виховне значення екскурсій. Роль природоохоронної роботи під час екскурсій.

Змістовий модуль 2. Організація і проведення екскурсій з біології.

Тема 5. Підготовка вчителя й учнів до екскурсій.

Підготовка вчителя до екскурсії: вибір теми екскурсії, визначення її мети і завдань, опрацювання відповідної біологічної та методичної літератури, вибір маршруту і безпосереднє вивчення його, підбір об'єктів, підготовку екскурсійного спорядження, складання конспекту екскурсії, підготовку завдань та інструктивних карток для самостійної роботи учнів під час екскурсії. Теоретична, практична, пізнавальна та організаційна підготовка учнів до екскурсії.

Тема 6. Основні етапи проведення екскурсій.

Етапи проведення екскурсії. Вступна бесіда. Інструктаж. Самостійна робота учнів під час екскурсії. Робота з інструктивними картками. Біологічні ігри. Методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності школярів під час екскурсії. Опрацювання матеріалів екскурсії. Оформлення гербаріїв і колекцій, стендів, стінгазет, фотовиставок, презентацій.

Тема 7. Новітні тенденції в методиці проведення екскурсій.

Особистісно орієнтований підхід в організації та проведенні екскурсій. Гуманізація навчання біології. «Портфель екскурсовода». Інтегровані і комплексні екскурсії. Проектна діяльність на екскурсіях. Віртуальні екскурсії та їх особливості. Створення мультимедійних віртуальних екскурсій.

Тема 8. Фенологічні спостереження під час екскурсій у природу.

Фенологія як наука. Фітофенологія і зоофенологія. Фенологічні фази. Вимоги до проведення фенологічних спостережень. Щоденник фенологічних спостережень. Використання матеріалів фенологічних спостережень у навчальному процесі.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					Заочна форма						
	денна форма					у тому числі						
	усього	л	п	лаб	інд	с.р.	усього	л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Екскурсія як форма організації навчання з біології												
Тема 1. Вступ. Мета і значення дисципліни. Сутність поняття «екскурсія».	10	2	-			8	11	1				10

Тема 2. Історія становлення і розвитку екскурсійної справи.	16	2	2			8	11	1				10
Тема 3. Ознаки біологічної екскурсії та вимоги до її проведення.	12	2	2			8	10					10
Тема 4. Класифікація біологічних екскурсій. Значення екскурсій в освітньому процесі.	12	2	2			8	10					10
Разом за змістовим модулем 1	46	8	6			32	42	2	0			40
Змістовий модуль 2. Організація і проведення екскурсій з біології												
Тема 5. Підготовка вчителя й учнів до екскурсії.	10	2	2			6	12		2			10
Тема 6. Основні етапи проведення екскурсії.	12	2	2			8	14	2	2			10
Тема 7. Новітні тенденції в методиці проведення екскурсій.	12	2	2			8	10					10
Тема 8. Фенологічні спостереження під час екскурсій у природу.	10	2	2			6	12		2			10
Разом за змістовим модулем 2	44	8	8			28	48	2	6			40
Модуль 2												
ІНДЗ				9							9	
Усього годин	90	16	14			60	90	4	6			80

6. Теми семінарських занять

7. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Історія розвитку екскурсійної справи	2
2	Основні ознаки екскурсій різних типів	2
3	Підготовча робота до екскурсії вчителя та учнів	2/2
4	Методика проведення сезонних екскурсій	2
5	Методика проведення екскурсій у різні біогеоценози	2/2
6	Новітні підходи до проведення біологічних екскурсій	2
7	Фенологічні спостереження під час екскурсій у природу	2/2
	Разом	14/6

8. Теми лабораторних занять

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ. Мета і значення дисципліни. Сутність поняття «екскурсія» Виховання ціннісного ставлення до природи під час екскурсій з біології	8/10
2	Тема 2. Історія становлення і розвитку екскурсійної справи. Погляди К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського, Б. Є. Райкова, Д. Н. Кайгородова, В. В. Половцова, І. І. Полянського, К. П. Ягодовського на проведення екскурсій (законспектувати з першоджерел)	8/10
3	Тема 3. Ознаки біологічної екскурсії та вимоги до її проведення. Особливості біологічних екскурсій у методичних розробках початку ХХ століття.	8/10
4	Тема 4. Класифікація біологічних екскурсій. Значення екскурсій в освітньому процесі. Розробити власну типологію екскурсій з біології.	8/10
5	Тема 5. Підготовка вчителя й учнів до екскурсії Підготовка спорядження до екскурсії	6/10
6	Тема 6. Основні етапи проведення екскурсії Методика проведення екологічних екскурсій	8/10
7	Тема 7. Новітні тенденції в методиці проведення екскурсій. Комплексні зоологічні екскурсії	8/10
8	Тема 8. Фенологічні спостереження під час екскурсій у природу Оформлення результатів фенологічних спостережень	6/10
	Разом	60/80

10. Індивідуальні завдання (9 год.)

Розроблення міні-посібника з методики проведення циклу біологічних екскурсій у певний біогеоценоз або на виробництво. Розробити інструктивні картки для самостійної роботи учнів під час екскурсій. – 9 год.

11. Засоби діагностики результатів навчання:

залік; модульний контроль; стандартизовані тести; презентації результатів виконаних завдань.

12. Критерії оцінювання результатів навчання.

В університеті діє накопичувальна кредитно-трансферна система оцінювання програмних результатів навчання студентів, що реалізується в ході виконання і захисту практичних/лабораторних робіт, виконання ІНДЗ та модульного контролю, для яких визначено мінімальну кількість балів, яку слід набрати для формування рейтингового балу студента та виставлення його у залікову книжку і відомість успішності студентів з відповідними оцінками за національною та Європейською кредитно-трансферною системами на рівні 60% від запланованого.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
33-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								ІНДЗ	Мод. контроль	Сума
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	10-30	10-20	100
4-6	6-8	5-6	5-6	5-6	5-6	5-6	5-6			

14. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Електронні варіанти лекційного курсу.
3. Методичні розробки екскурсій.

15. Рекомендована література (основна, допоміжна)

Основна:

1. Грицай Н. Б. Методика підготовки та проведення екскурсій з біології : навчально-методичний посібник. Рівне: О. Зень, 2016. 232 с.
2. Грицай Н. Б. Методика проведення біологічних екскурсій у природу. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 110 с.
3. Загальна методика навчання біології: навч. посібник / [І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.]; за ред. І. В. Мороза. Київ: Либідь, 2006. 592 с.
4. Олійник В. М. Новітні технології в організації навчальної практики та екскурсій з біології. Харків: Основа, 2004. 144 с.

Допоміжна:

5. Альба Г. В. Еколого-натуралістичні ігри. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 48 с.
6. Барна М. М., Барна Л. С., Яцук Г. Ф. Навчальні заняття з біології: можливі варіанти. Тернопіль: Астон, 2005. 140 с.
7. Березка Л. Проведення навчальних екскурсій у природу. *Хімія. Біологія*. 2005. № 32, 34, 36. С. 62–64.
8. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: учебник. Москва: Советский спорт, 2007. 216 с.
9. Зверев И. Д., Мягкова А. Н. Общая методика преподавания биологии: пособие для учителя. Москва: Просвещение, 1985. 191 с. (Б-ка учителя биологии).
10. Измайлов И. В., Михлин В. Е., Шашков Э. В., Шубкина Л. С. Биологические экскурсии: книга для учителя. Москва: Просвещение, 1983. 224 с.
11. Конюшко В. С., Павлюченко С. Е., Чубаро С. В. Методика обучения биологии: учеб. пособие. Минск: Книжный Дом, 2004. 256 с.
12. Корнеєв О. П. Юним фенологам. Київ: Радянська школа, 1984. 40 с.
13. Марина А. В. Биологические экскурсии в природу. *Биология в школе*. 2007. № 7. С. 30–32.
14. Мороз І. В., Грицай Н. Б. Позакласна робота з біології: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 272 с.
15. Москаленко М. П., Вакал А. П., Міронець Л. П. Методика організації віртуальної екскурсії з біології на тему «Вивчення біорізноманіття (на прикладі своєї місцевості)». 9 клас. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. С. 45–51.
16. Росстальна С. Структура і методика ботанічної екскурсії. *Біологія і хімія в школі*. 2000. № 3. С. 15–18.
17. Сборник материалов по экологическому образованию / С. Кунцевич, В. Зуев, С. Северин и др. Могилев, 2007. 132 с.

- 18.Цикало Е. С. О методике проведения биологических экскурсий. *Биология в школе*. 2007. № 7. С. 47–51.
- 19.Цикало Е. С. Проектная деятельность на экскурсиях. *Биология в школе*. 2007. № 8. С. 57–60.

16. Інформаційні (інтернет) ресурси

Методика проведення екскурсій з біології. Сторінка Наталії Грицай:

<http://grytsai.rv.ua/?cat=4>

Посібники:

http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Moroz%20I.V.%20Zagalna%20metodyka%20navchannya%20biologii/

http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Gonchar_Formy_ta_metodychni_priyomy_navchannya_biologii/

http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Mollis_Aktivnye_formy_metody/